

Antal Szerb

Reis bij maanlicht

Roman

Vertaald door Györgyi Dandoy

Van Gennepe

DEEL I

Huwelijksreis

*... veel begrijpend ben ik dwaas en dom,
elk krijgt mijn stem, ik ben voor één geslacht...
Wat wil ik nog? Mijn toelage weerom,
warm welkom en door iedereen veracht.*

FRANÇOIS VILLON
(vert. Ernst van Altena)

1.

In de trein was er nog niets aan de hand. Het begon allemaal in Venetië, met de steegjes.

Toen de motoscafo onderweg van het station naar de binnenstad een zijkanaal van Canal Grande insloeg om een kortere route te nemen, vielen Mihály de steegjes links en rechts al op. Hij schonk er toen nauwelijks aandacht aan, zijn zintuigen werden aanvankelijk volledig in beslag genomen door het onvervalst Venetiaanse voorkomen van Venetië: het water tussen de huizen, de gondels, de lagune en de helderheid van de baksteenrood-roze stad. Mihály was namelijk voor het eerst, op zesendertigjarige leeftijd, in Italië, op huwelijksreis.

Tijdens zijn lange omzwervingen had hij vele landen bezocht en jaren doorgebracht in Engeland en Frankrijk. Maar Italië had hij steeds gemeden; het was nog te vroeg, hij had het gevoel dat hij er nog niet klaar voor was. Mihály had Italië altijd als iets voor volwassenen beschouwd, net als het voortbrengen van nageslacht. Hij was er heimelijk bang voor geweest, zoals hij ook bang was voor te fel zonlicht, voor de geur van bloemen of voor mooie vrouwen.

Als hij niet was getrouwd, als hij zich niet had voorgenomen een keurig huwelijk te beginnen en, zoals dat hoort, op huwelijksreis naar Italië te gaan, dan had hij een reis naar Italië wellicht eeuwig uitgesteld. Nu was hij niet zozeer naar Italië gegaan als wel op huwelijksreis, wat een groot verschil was. Bovendien, vond hij, kon hij als getrouwd man Italië wel aan. Nu zou de dreiging die van het land uitging geen vat meer op hem hebben.

De eerste dagen werden vredig doorgebracht met huwelijks-geneugten en kalme, niet al te inspannende stadsbezoeken. Zoals het mensen met een grote intelligentie en een goed ontwikkeld gevoel voor zelfkritiek betaamt, probeerden Mihály en Erzsi de gulden middenweg te vinden tussen snobisme en antisnobisme.

Ze beulden zich niet af om alles mee te maken wat in de *Baedeker* aanbevolen stond, maar nog minder wilden ze lijken op opscheppers die bij thuiskomst zeggen: ‘Musea? Ach ... daar hebben we natuurlijk geen voet gezet’, om dan een trotse blik uit te wisselen.

Op een avond, aangekomen in de hal van het hotel na een theatervoorstelling kreeg Mihály ineens zin om ergens nog iets te gaan drinken. Hij wist niet precies waar hij zin in had, het meeste misschien nog in een zoetige wijn; hij herinnerde zich het eigenaardige, klassieke aroma van samoswijn en ook hoe vaak hij aan die wijn had staan nippen in een kleine wijnhandel aan de rue des Petits-Champs 7 in Parijs. Omdat Venetië al bijna Griekenland was, werd hier vast en zeker samoswijn verkocht of anders misschien mavrodaphne. De Italiaanse wijnen kende hij nog niet goed genoeg om er een te kiezen. Hij vroeg Erzsí om alleen naar boven te gaan. Hij zou zich zo bij haar voegen, maar wilde eerst een glaasje drinken. ‘Eentje maar, eerlijk’, zei hij gespeeld serieus, waarop Erzsí hem, met dezelfde schijnernst, tot matigheid maande, zoals een pasgetrouwde echtgenote betaamt.

Het Canal Grande en daarmee het hotel achter zich latend kwam Mihály uit bij de straatjes rond de Frezzeria, een buurt waar zelfs op dit late uur veel Venetianen op pad waren, die zich voortbewogen als mieren, wat karakteristiek is voor de inwoners van deze stad. De inwoners lopen hier slechts recht vooruit, als mieren die een tuinpad oversteken; alleen maar rechtuit, de andere straten blijven leeg. Ook Mihály hield vast aan het mierenpad, omdat hij meende dat de barretjes en *fiaschetta*'s in de drukke straten zouden zijn en niet in het ongere duister van de uitgestorven steegjes. Hij zag inderdaad talloze gelegenheden waar drank werd geschonken, maar geen een beviel hem. Overal was wel iets niet in orde. De ene bar zag er te chique uit, de andere juist te eenvoudig; de drank waarnaar hij verlangde kon hij niet met deze gelegenheden in verband brengen. Die drank had een verborgener smaak. Langzaam aan raakte hij ervan overtuigd dat er maar één plaats in heel Venetië bestond waar zijn drank werd verkocht en dat hij die alleen maar kon vinden door zijn intuïtie te volgen. Zo kwam Mihály in de steegjes terecht.

De nauwe steegjes vertakten zich in nog nauwere steegjes en welke kant Mihály ook op liep, ze werden almaar nauwer en donkerder. Met zijn armen wijd kon hij aan beide zijden de rijen huizen aftasten, de zwiigzame huizen met grote ramen waarachter, zo stelde hij zich voor, de zo mysterieuze en bewogen Italiaanse levens sluimerden. Dat gebeurde zelfs zo dichtbij dat het een onzedige daad leek om in het donker van de nacht door deze straatjes te lopen.

Wat was dit voor merkwaardige betovering en vervoering waarin hij te midden van deze steegjes was beland, waarom voelde hij zich alsof hij was thuisgekomen? Wellicht was het een kinderdroom – de droom van het kind dat opgroeit in een villa met een grote tuin, maar bang is voor de ruimte –, wellicht was het de behoefte van de adolescent naar een zo beperkt mogelijke levensruimte, waar elke halve vierkante meter zijn betekenis heeft en na tien stappen al een grens wordt overschreden, waar decennia verstrijken aan een gammele tafel en hele mensenlevens voorbijgaan in een leunstoel; maar dit alles was niet met zekerheid te zeggen.

En zo bleef Mihály door de steegjes dwalen tot het tot hem doordrong dat het ochtend was en dat hij zich aan de andere kant van de stad bevond, op de Fondamente Nuove, waarvandaan je uitzicht hebt op het eiland met de begraafplaats, evenals op verder gelegen geheimzinnige eilanden, zoals San Francesco in Deserto – ooit het oord van de melaatsen – en heel in de verte zelfs op de huizen van Murano. Hier wonen de arme Venetianen, die alleen indirect en maar gedeeltelijk profiteren van de opbrengsten van het toerisme; hier ligt het ziekenhuis en hiervandaan vertrekken de gondels van de overledenen. De wijk begon wakker te worden, mensen gingen naar hun werk en de wereld was onnoembaar troosteloos, zoals altijd na een doorwaakte nacht. Mihály vond een gondelier die hem naar huis bracht.

Erzsi was inmiddels misselijk van de opwindende en vermoeidheid. Pas om halftwee had ze eraan gedacht dat het, al leek het onwaarschijnlijk, ook in Venetië mogelijk moest zijn om de politie te bellen, wat ze met behulp van de nachtportier dan ook onmiddellijk deed maar zonder resultaat natuurlijk.

Mihály gedroeg zich nog steeds als een slaapwandelaar. Hij was uitgeput en niet in staat een redelijk antwoord te geven op Erzsi's vragen.

'De steegjes,' zei hij, 'die moest ik toch eens een keer zien, de nachtelijke steegjes, dat hoort erbij, dat doen anderen ook.'

'Maar waarom heb je niets gezegd, waarom heb je me niet meegenomen?'

Mihály wist niets te zeggen, hij trok een beledigd gezicht terwijl hij in bed kroop en ondanks zijn bittere gevoel in slaap probeerde te komen.

Is dit het huwelijk? dacht hij. Begrijpt ze dan zo weinig van me, is alle uitleg zo zinloos? Al moet ik toegeven: zelf begrijp ik het ook niet helemaal.

2.

Erzsi daarentegen viel niet in slaap. Zij lag met haar armen onder haar hoofd gevouwen lange tijd fronsend na te denken. Vrouwen zijn doorgaans beter bestand tegen waken en nadenken. Voor Erzsi was het niet nieuw of verrassend dat Mihály iets zei of deed wat ze niet kon bevatten. Ze had haar onbegrip een tijdlang met succes kunnen verhullen, stelde wijselijk geen vragen en deed net of ze van meet af aan alles wat met Mihály te maken had doorzag. Ze wist dat deze zwijgzame, schijnbaar superieure houding, die Mihály aanzag voor de instinctieve wijsheid waarmee vrouwen geboren worden, haar sterkste middel was om hem aan zich te binden. Mihály was door allerlei angsten bevangen, aan haar de taak om hem gerust te stellen.

Maar alles heeft een grens, bovendien waren ze nu toch al echtgenoten en serieus op huwelijksreis, en onder zulke omstandigheden de hele nacht wegblijven is op zijn minst curieus. Een ogenblik doemde in Erzsi's hoofd de eerste gedachte op van elke vrouw, namelijk dat Mihály zich wellicht deze nacht in het gezelschap van een andere vrouw had vermaakt, maar ze verwierp dat ogenblikkelijk weer als iets volstrekt onvoorstelbaars. Nog afgezien van het feit dat zoiets nogal onbetamelijk was, wist ze heel goed hoe schuchter en voorzichtig Mihály zich met onbekende vrouwen gedroeg, hoe bang hij was voor ziektes, hoe angstvallig hij de hand op de knip hield en hoe weinig vrouwen hem in wezen boeiden.

Eigenlijk was het juist geruststellend geweest als Mihály gewoon achter een vrouw was aangegaan. Dat had tenminste een einde gemaakt aan deze onzekerheid, deze volstrekt lege duisternis, aan de onmogelijkheid zich voor te stellen waar en hoe Mihály de nacht had doorgebracht. Ze moest ineens denken aan haar eerste man, aan Zoltán Pataki, die zij voor Mihály had verlaten. Erzsi had

altijd geweten welke typiste op dat moment Zoltán's liefde was, hoe krampachtig hij zich ook, blozend en innemend, inspande om discreet te zijn, hoe beter hij zijn best deed iets geheim te houden, hoe duidelijker de zaak voor Erzsi werd. Bij Mihály was het precies andersom: hij trachtte met pijnlijk plichtbesef elke beweging te verklaren, had de dwangmatige behoefte dat Erzsi hem door en door begreep, maar hoe meer hij uitlegde, hoe troebeler het allemaal werd. Erzsi wist allang dat zij Mihály niet kon begrijpen omdat Mihály geheimen had die hij zelfs zichzelf niet toevertrouwde, en ze wist dat Mihály haar niet begreep omdat het niet in hem opkwam zich in andermans gevoelsleven te verdiepen. Toch waren ze getrouwd omdat Mihály had geconstateerd dat ze elkaar perfect begrepen en dat hun relatie was gebaseerd op volkomen rationele fundamenteën en niet op voorbijgaande passie. Hoe lang was het mogelijk een dergelijke fictie in stand te houden?

3.

Enkele dagen later kwamen ze 's avonds in Ravenna aan. De volgende dag stond Mihály bij het ochtendkrieken op, kleepte zich aan en ging weg. Hij wilde de beroemde Byzantijnse mozaïeken, de belangrijkste bezienswaardigheid van Ravenna, in zijn eentje bekijken, want hij wist nu dat hij veel zaken niet met Erzsí kon delen en dit was daar een van. Erzsí had op het gebied van kunstgeschiedenis meer in haar mars – zij was geschoolder en ontvankelijker dan hij en bovendien was ze eerder in Italië geweest, zodat Mihály het aan haar overliet wat ze zouden bezichtigen en wat ze moesten denken van wat ze zagen. Zelf was hij maar zelden in een schilderij geïnteresseerd, slechts bij toeval, in een flits, raakte hij door één van de duizend doeken bevangen. Maar de mozaïeken van Ravenna... dat waren de monumenten van zijn eigen verleden.

Ooit hadden ze er samen naar gekeken, hij, Ervin, Tamás Ulpius en Éva, Tamás' zuster, in een groot Frans boek, nerveus en met een onverklaarbaar ontzag, op een kerstavond bij de Ulpiussen thuis. In de enorme kamer daarnaast liep de vader van Tamás Ulpius eenzaam op en neer, terwijl zij met de elleboog op tafel de afbeeldingen bekeken en de gouden achtergrond van de beelden hen tegemoet schitterde als een licht van onbekende oorsprong in het diepst van een mijnschacht. Er was iets aan deze Byzantijnse beelden dat in het diepst van hun ziel afschuw opriep. Een kwartier voor middernacht trokken ze hun jas aan om met een verstijfd hart naar de nachtmis te gaan. Éva viel toen flauw; dit was de enige keer dat haar zenuwen het niet aankonden. De daaropvolgende maand stond volledig in het teken van Ravenna en tot op heden was deze stad voor Mihály de bron van een ondefinieerbare angst.

Dit alles, deze in diepe vergetelheid weggezonden maand, herleefde in hem nu hij voor de prachtige, lichtgroen getinte mozaïeken in de basiliek San Vitale stond. De herinnering aan zijn jonge

jaren deelde hem zo'n intense klap uit dat het hem duizelde en hij steun moest zoeken bij een pilaar. Maar het duurde slechts heel even, daarna was hij weer een serieus man.

De andere mozaïeken interesseerden hem niet meer. Hij liep terug naar het hotel, wachtte tot Erzsi zich ook klaarmaakte, en ging toen samen met haar terug om de bezienswaardigheden als kenners te bekijken en beoordelen. Mihály vertelde Erzsi natuurlijk niet dat hij de San Vitale al vroeg in de ochtend bezichtigd had; hij sloop schuchter de kerk in alsof iets daarbinnen hem zou kunnen verraden, en om zijn beroering van die ochtend te verhullen zei hij dat hij het allemaal niet zo bijzonder vond.

De volgende avond zaten ze op een terras op het kleine piazza, Erzsi met een ijsje, Mihály met een glas onbekende, bittere drank die hem tegenviel; hij probeerde iets te bedenken om die nare smaak kwijt te raken.

'Die geur hier is verschrikkelijk,' zei Erzsi. 'Waar je ook gaat in deze stad, overal is het te ruiken. Zo stel ik me een gifgasaanval voor.'

'Het verbaast me niks,' antwoordde Mihály. 'Deze stad heeft een lijkengeur. Ravenna is een decadente stad, het verval is al ruim een millennium aan de gang. Het staat ook in de Baedeker. De stad heeft drie glorieertijden gekend, waarvan de laatste in de achtste eeuw na Christus.'

'Hou toch op, ezeltje,' glimlachte Erzsi. 'Je denkt ook altijd aan lijken en lijkengeur. Terwijl deze stank juist van het leven en de welvaart afkomstig is: het is de lucht van de kunstmestfabriek, waar heel Ravenna van leeft.'

'Leeft Ravenna van de kunstmest? De stad waar de graven van Theodorik de Grote en van Dante zich bevinden, de stad waarbij vergeleken Venetië een peulenschil is?'

'Zo is het, jongen.'

'Schandalig.'

Op dit moment reed een motorfiets luid ronkend het piazza op en de berijder, een bebrilde en zeer motorrijderachtig geklede man steeg af als van een paard. Hij keek rond, ontdekte Mihály en Erzsi en stapte, met de motorfiets aan de hand, met besliste pas op hen af. Bij de tafel aangekomen schoof hij zijn bril omhoog als het

vizier van een ridderhelm en zei: ‘Dag, Mihály. Ik was op zoek naar jou.’

Tot zijn stomme verbazing herkende Mihály János Szepetneki. Hij kon zo gauw niet anders antwoorden dan: ‘Hoe wist je dat ik hier was?’

‘In het hotel in Venetië hebben ze me verteld dat je naar Ravenna was gegaan. En waar anders kun je in Ravenna, na een goed maal, de avond doorbrengen dan op het piazza? Het was dus echt niet moeilijk. Ik kom rechtstreeks uit Venetië. Maar nu ga ik even zitten.’

‘Ja ... hm ... laat ik je even aan mijn vrouw voorstellen,’ zei Mihály nerveus. ‘Erzsi, dit is meneer János Szepetneki, hij is een klasgenoot van me geweest over wie ik je ... hm ... geloof ik nog nooit heb verteld.’ En hij bloosde diep.

János nam Erzsi op met onverhulde antipathie in zijn blik, hij boog, gaf een hand, om vervolgens haar aanwezigheid volledig te negeren. Verder zei hij ook niets, hij bestelde alleen een glas limonade.

Na een lange stilte schraapte Mihály zijn keel.

‘Nou, vertel maar op. Je hebt toch een reden om me hier in Italië op te zoeken.’

‘Dat hoor je nog wel. Ik wilde je vooral zien, want ik hoorde dat je was getrouwd.’

‘Ik dacht dat je boos op me was,’ zei Mihály. ‘De laatste keer dat we elkaar tegenkwamen, op de Hongaarse ambassade in Londen, verliet je de zaal toen je me zag. Maar ja, nu heb je geen reden meer om kwaad te zijn,’ ging Mihály door toen hij begreep dat János niet zou antwoorden. ‘Je wordt wijzer. Met de tijd wordt iedereen wijzer, en geleidelijk aan vergeet je waarom je jarenlang kwaad op iemand bent geweest.’

‘Je doet alsof je weet waarom ik kwaad op je was.’

‘Natuurlijk weet ik dat,’ zei Mihály, en werd weer rood.

‘Zeg het dan, als je het weet,’ zei Szepetneki uitdagend.

‘Dat wil ik nu niet ... voor mijn echtgenote.’

‘Dat maakt me niets uit. Zeg het maar, als je durft. Waarom, denk je, wilde ik geen woord met je wisselen toen in Londen?’

‘Omdat het me te binnen schoot dat ik ooit geloofde dat jij mijn gouden horloge had gestolen. Maar inmiddels weet ik wie het gedaan heeft.’

‘Zie je nou wat een sukkel je bent? Ik heb je horloge wel gestolen.’

‘Ben jij het toch geweest?’

‘Tuurlijk.’

Erzsi schoof al enige tijd ongemakkelijk heen en weer op haar stoel omdat haar mensenkennis haar bij het observeren van de handen en het gezicht van János Szepetneki al had verraden dat deze man bij tijd en wijle gouden horloges stal, en ze drukte haar tasje met daarin de paspoorten en de cheques nerveus tegen zich aan. Ze was met stomheid geslagen en onaangenaam getroffen dat de doorgaans zo tactvolle Mihály deze horlogeaffaire ter sprake had gebracht. De stilte die hierna intrad, was niet uit te houden; het is het soort stilte dat ontstaat doordat de ene man tegen de ander zegt dat hij zijn gouden horloge heeft gestolen, waarna ze zwijgen. Ze stond op en zei:

‘Ik ga terug naar het hotel. De heren hebben wat zaken te vereffenen...’

Mihály keek haar zeer geïrriteerd aan.

‘Blijf er maar bij. Je bent nu mijn vrouw, alles gaat jou voortaan ook aan.’ Hij wendde zich tot Szepetneki en zei luidkeels: ‘Waarom gaf je me dan geen hand in Londen?’

‘Jij weet zelf het beste waarom. Als je het niet zou weten, was je nu niet zo woest. Maar je weet dat ik gelijk had.’

‘Kun je niet wat duidelijker zijn?’

‘Jouw talent om mensen niet te begrijpen is even groot als je talent om mensen die je uit het oog bent verloren en die je niet eens hebt gezocht ook niet te vinden. Daarom was ik nijdig op je.’

Mihály zweeg.

‘Wel, als je me wilde ontmoeten...’ zei hij eindelijk, ‘in Londen kwamen we elkaar toch tegen?’

‘Klopt, maar dat was toeval. Dat telt niet. Bovendien weet je donders goed dat het niet om mij gaat.’